

LATİN AMERİKA'NIN KORONAVİRÜS İLE MÜCADELESİ

DENİZ İSTİKBAL

SETA | PERSPEKTİF

MAYIS 2020 · SAYI 282

- Latin Amerika'nın sağlık altyapısı virüsle mücadelede yeterli mi?
- Latin Amerika ülkeleri salgınlarla mücadelede başarı elde edebilir mi?
  - Latin Amerika'da salgın nasıl siyasi krizlere neden oldu?
- Brezilya'da hükümet koronavirüsle mücadelede neden aşırı esnek davranıyor?

GİRİŞ

Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve daha sonra küresel bir pandemi haline gelen koronavirüs (Covid-19), dünya genelinde 5,5 milyondan fazla kişiye bulaşmıştır. 360 bine yakın kişinin ölümüne sebep olan salgın, ülkeleri kendi ulusal kaynaklarıyla kendi başına bırakırken yayılımını sürdürmektedir.¹ Ekonomik gelişmişlik ve bölge ayırt etmeksizin dünyaya yayılan salgın Latin Amerika'da da kendisini derinden hissettirmektedir. Toplum ve devletleri hızlı bulaşma seyri içerisinde çaresiz bırakan salgın küresel boyut kazanmasıyla birlikte daha da tehlikeli bir tablo ortaya çıkarmıştır. 26 Şubat'ta Latin Amerika'ya ulaşan koronavirüs, Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde yurt dışından gelen bir kişide tespit edilmiştir. Brezilya'nın ardından kıtadaki diğer ülkelerin de virüs vakaları bildirmeleri salgının hızla yayılmasını beraberinde getirmiştir. Birçok Latin Amerika ülkesi karantina uygulamasıyla vaka sayısını sınırlamaya yönelirken bazı ülkeler salgına karşı yeteri kadar hızlı tepki vere-

memiştir. Brezilya ve Ekvador başta olmak üzere kıtanın en yüksek vaka sayısına sahip ülkeleri virüse karşı tedbirleri gerekli derecede uygulayamamış ve özellikle Brezilya'daki siyasi kriz ortamı salgının yayılmasına neden olmuştur. Gerekli hazırlıkların yapılamadığı, sağlık altyapısının gelişmediği, tıbbi malzeme eksikliğinin dış ülkelere temin edildiği ve etkin bir kamu kurumları koordinasyonundan yoksun Latin Amerika'da virüsle mücadele zorlu bir patikada ilerlemektedir. Ayrıca dengue salgını² nedeniyle 3 milyon kişinin koronavirüse ek olarak eski bir hastalıkla mücadele etmesi kıtada çifte bir krize sebep olmuştur. Bu etmenlere bağlı olarak bazı bölge ülkelerinde vaka sayısı her geçen gün ortalamasının üzerinde artış göstermektedir (Tablo 1). Bu perspektifte Latin Amerika'nın koronavirüsle mücadelesindeki zorluklara odaklanılmakta ve bölge ülkelerinin salgına karşı geliştirdikleri politikalar analiz edilmektedir.

2. Dengue virüs enfeksiyonu sıklıkla enfekte sivrisineklerin sokmasıyla bulaşan, tropikal bölgelerde endemik olarak görülen viral bir hastalık türüdür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tespit edilen hastalık 40 binden fazla kişinin ölümüne neden olmuştur. Güney Amerika ve Asya'da sıklıkla görülen hastalığın nefes almada zorluklara, kemik ağrılarına ve ciltte kalıcı izlere sebep olduğu bilinmektedir.

1. "COVID-19 Coronavirus Pandemic", Worldometer, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2020).

DENİZ İSTİKBAL

Lisansını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde (2016) tamamladı. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Bölümü'nde "Güney Kore ve Türkiye'nin Kalkınma Planlarının Ekonomi Politik Analizi" başlıklı tezle bitirdi. Doktora eğitimine İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde devam etmektedir. SETA Ekonomi Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışan İstikbal'in akademik ilgi alanlarında ekonomik kalkınma, ekonomi politik, dış yardım ve Asya-Pasifik gibi konular yer almaktadır.

**TABLO 1. LATİN AMERİKA'DA KORONAVİRÜS
(25 MAYIS 2020)**

İlk Vaka Tarihi	26 Şubat 2020
Toplam Vaka Sayısı	654.828
Toplam Ölüm Sayısı	32.601
Toplam İyileşen Hasta Sayısı	263.490

Kaynak: CSSE

LATİN AMERİKA'DA KORONAVİRÜSLE MÜCADELE VE DENGUE SALGINI

Koronavirüse karşı herhangi bir aşının henüz bulunamaması dünyada ikinci bir salgın dalgasını gündeme taşıırken sağlıklı ve vitamin ağırlıklı beslenmenin önemine dikkat çekilmektedir. Ancak birçok ülkede temiz, ucuz ve sağlıklı gıda ürünlerine ulaşım tam olarak sağlanamamaktadır. Latin Amerika'nın birçok ülkesinde de gıdaya ulaşım önemli kronik problemler arasında yer almaktadır. Salgın öncesi kamu tarafından okullarda verilen yemeklerle yeterli gıdaya ulaşımı sağlanan birçok kişinin hastalık nedeniyle artık yeterli gıdaya ulaşımı da kısıtlıdır. Sayıları 85 milyon üzerindeki çocuğun yeterli beslenme kaynaklarından yoksun olduğu Latin Amerika'da mevcut sorun nakit yardımlarla çözülmeye çalışılmaktadır. Fakat yolsuzluğun yol açtığı zorluklar sebebiyle probleme kalıcı olarak çözüm bulunduğunu söylemek güçtür. Kıta genelinde 40 milyondan fazla kişinin düzenli beslenme için günlük işlere devam etmesinin gerekli olması ise bölgede salgınla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak krizlerin eşlik ettiği koronavirüs, Latin Amerika'da daha büyük sorunları beraberinde getirmiştir.³ Küresel hale gelen salgın nedeniyle dış ülkelerden destek alma imkanlarının kısıtlı olması ise kriz sürecini Latin Amerika için daha kaotik hale getirmektedir.

Sağlık sistemine erişimin ve kalitenin diğer bölgelere göre daha az gelişmiş olduğu Latin Amerika'da hastane sayısı ve kapasitesi küresel bir pandemiyle mücadele edebilecek kapasiteden uzaktır. Örneğin kıta

3. "500 Parliamentarians from Latin America and the Caribbean Publish an Open Letter on COVID-19 and the Fight Against Hunger", FAO, <http://www.fao.org/americas/noticias/ver/en/c/1269115/>, (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2020).

genelinde her bin kişi başına 1 ile 3 arasında yatak düşenken her vatandaşın sağlık sistemine erişimi bulunmamaktadır (Grafik 1).⁴ Özellikle kırsalda yaşayan yerli nüfusun şehirde ikamet edenlere göre sağlık sistemine ulaşımı daha zor, pahalı ve kalitesizdir. Ayrıca koronavirüsle mücadelede önemli bir tıbbi cihaz olan solunum cihazı açısından son 3 yılda (Brezilya hariç) büyük kayıplar yaşayan kıta, gerekli sağlık malzemelerini tedarik edecek kapasiteye küresel pandemi nedeniyle sahip değildir.⁵ Ayrıca kronik rahatsızlığa sahip kişi sayısının bölgede yüksek olması salgının ölüm oranlarının artmasına neden olabilecek potansiyeline işaret etmektedir.⁶ Meksika, Brezilya ve Arjantin bu konuda dezavantaja sahip ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Yerli nüfusun temiz suya ulaşımının kısıtlı olmasıysa kıtanın karşı karşıya kaldığı diğer bir problem sahasıdır. Örneğin Brezilya'da 13 milyon Amazon yerlisinin temiz suya erişimi kısıtlıdır.⁷ Diğer Latin Amerika ülkelerinde de aynı sorun bulunmaktadır. Ayrıca Bolivya, Haiti ve Paraguay gibi ülkelerde tam olarak gelişmemiş sosyal güvenlik sistemine paralel olarak kamu, devlet hastanelerini finanse edebilecek kaynaklara sahip değildir. Venezueladan ekonomik kriz nedeniyle göç etmek zorunda kalmış 4,5 milyon mültecinin mevcut sorunlara eklenmesi ise kıtanın salgınla mücadelesini güçleştirmektedir.⁸

Latin Amerika sadece koronavirüsle değil aynı zamanda dengue salgınıyla da mücadele etmektedir. 2019'da kıta genelinde 3 milyondan fazla insanda

4. Kişi başına düşen sağlık harcamasında dünya ortalamasının altında yer alan Latin Amerika ülkeleri gelişmiş bir sağlık sisteminden yoksun olarak koronavirüsle mücadele etmektedir. (2016 rakamlarına göre dünya ortalaması bin doların üstündeyken bu rakam Latin Amerika'da 700 doların altındadır). "Current Health Expenditure Per Capita Current US Dollar", Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.PC.CD?locations=ZJ>, (Erişim tarihi: 17 Mayıs 2020).

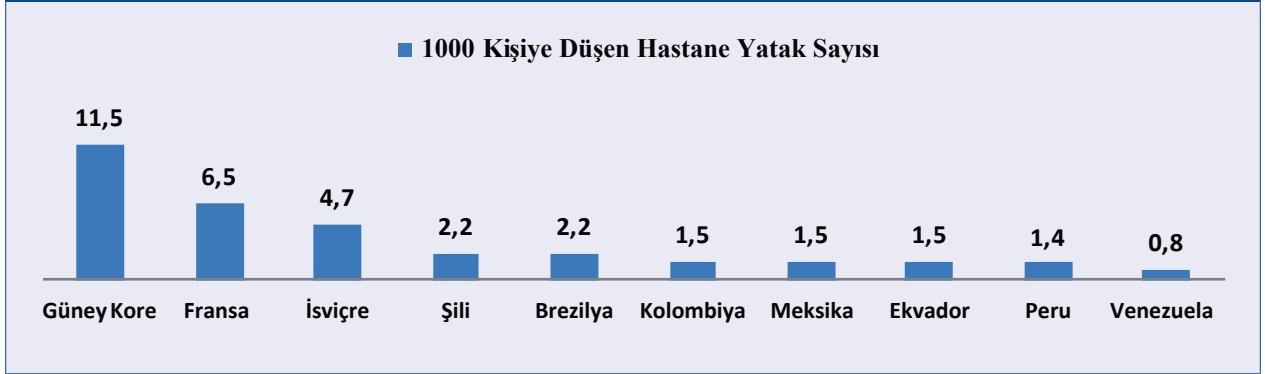
5. "Covid-19 and the Latin American Healthcare System", International Hospitals & Healthcare Review, <https://www.itij.com/latest/long-read/covid-19-and-latin-american-healthcare-system>, (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020).

6. "Covid-19 in Latin America", The Lancet Infectious Diseases, [https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099\(20\)30303-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099(20)30303-0/fulltext), (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020).

7. "Covid-19 in Latin America", The Lancet Infectious Diseases.

8. "Venezuela Situation", The UN Refugee Agency, <https://www.unhcr.org/venezuela-emergency.html>, (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020).

GRAFİK 1. HASTANE YATAK KAPASİTESİ VE LATİN AMERİKA ÜLKELERİ (2013-2015)

Kaynak: Dünya Bankası

görülen dengue bölge ülkelerinin sağlık sistemlerini zaten zorlamaktadır. Buna bağlı olarak koronavirüsün küresel bir pandemi haline gelmesiyle birlikte bölge için iki tane salgın tehlikesi ortaya çıkmıştır. 2019'da kıtada 1.300'e yakın kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan dengue ağır bir nezle türüdür. Koronavirüsle bazı benzer semptomlara sahip olan hastalık, ölüm oranları açısından daha az tehlike arz ediyor. Ancak iki salgının aynı dönemde Latin Amerika'da görülmesi sağlık sisteminin kapasitesini aşabilecek potansiyele sahiptir. Ayrıca koronavirüsün en fazla görüldüğü kıta ülkesi olan Brezilya'da iki milyon kişiye bulaşan dengue ülkenin koronavirüsle mücadelesi için yeni zorluklar oluşturmaktadır.⁹ Ülkelerin maruz kaldıkları virüsün tüm dünyaya yayılmış olması dışarıdan alınacak yardımları kısıtlarken artan tıbbi malzeme ihtiyacı Latin Amerika'nın salgınlarla mücadelesini kırılgan hale getirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkenin virüs nedeniyle çaresiz kaldığı bir ortamda salgını atlattığı görünen Çin farklı ülkelere tıbbi malzeme yardımı sunmaktadır. Her ülkede iyi bir şekilde karşılanmayan yardımlar Latin Amerika'da alternatiflik nedeniyle talep edilmektedir.¹⁰ Bu kaotik süreçte Çinli iş

adamı Jack Ma ise kıtanın virüsle mücadelesine katkı sunmak için 2 milyon maske, 400 bin test kiti ve 104 tane solunum cihazıyla yardımda bulunmuştur.¹¹

Kıtanın koronavirüsle mücadelesinde ekonomik boyut diğer alanların aksine ardından sosyal karmaşaya neden olabilecek potansiyele sahiptir. Dünya genelinde salgın nedeniyle 195 milyon kişinin işsizlik riskiyle karşılanabileceği düşünüldüğünde mevcut durumun ekonomik anlamda Latin Amerika'yı derinden etkilemesi sürpriz olmayacaktır.¹² Sosyal güvencesi olmayan kişilerin de kıta genelindeki işgücü içindeki yüzde 47'lik oranı göz önüne alındığında ikili bir krizin bölgede hissedileceği söylenebilir. Vergi gelirleri düşen ve ulusal para birimleri değer kaybeden ve buna bağlı olarak yükselen enflasyon Latin Amerika'nın salgınla mücadelesini hem kısa hem de uzun vadede etkileyecek kapasiteye sahiptir. Venezuelada yaşanan ekonomik kriz ise bütün kıta için tehdit oluşturmaktadır. Kriz nedeniyle hastanelerin yüzde 70'inde suya erişim bulunmazken halkın yüzde 61'i yeterli derecede besine ulaşamamaktadır.¹³ Salgının ülkede kontrolden çıkması yeni bir mülteci dalgasını çevre ülkelere taşıırken aynı zamanda hastalığın bölge genelinde yayılmasına neden olabilecektir.

9. Pein Huang, "Why Dengue Fever Cases Are Hitting Record Highs in Latin America", NPR, <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/12/17/788965365/why-dengue-fever-cases-are-hitting-record-highs-in-latin-america>, (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020); "COVID-19 Pandemic: Latin America's Health Care System Already Strained by Dengue Fever Epidemic", France24, 14 Nisan 2020.

10. Igor Patrick, "Latin America Used to be Positive Toward China, COVID-19 Might Change That", *The Diplomat*, 10 Nisan 2020.

11. Fermin Koop, Manuela Andreoni ve Alejandra Cuellar, "Latin America Seeks Chinese Medical Aid to Fight Coronavirus", *The Brazilian Report*, <https://brazilian.report/latin-america/2020/04/12/china-latin-america-medical-aid-fight-coronavirus/>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020).

12. "COVID-19: Impact Could Cause Equivalent of 195 Million Job Losses", *Birleşmiş Milletler*, <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061322>, (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020).

13. Paul Angelo, Shannon O'Neil ve Donna Hrinak, "Latin America's Response to COVID-19", *Council on Foreign Relations*, 14 Nisan 2020.

SALGININ KITADAKİ MERKEZ ÜSLERİ: BREZİLYA, PERU VE EKVADOR

Hastalığın Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde görülmesiyle birlikte harekete geçen federal hükümet birçok önlemi hayata geçirmiştir. Sosyal mesafenin uygulanması için yerel polis teşkilatını kullanan hükümet belli bir süre sonra ülkeye uçuşlara da kısıtlama getirmiştir. Geç bir tarihte alınan karar virüsün ülke geneline yayılmasında etkili olurken hükümet üyeleri arasındaki uyuşmazlık sağlık bakanının görevden alınmasıyla daha da görünür bir hale gelmiştir. Yeni atanan sağlık bakanının da bir ay sonra görevinden istifa etmesi ülkenin salgınla mücadelesini güçleştirmiştir. Salgın sürecinde ikinci sağlık bakanının da görevi bırakmasının arkasında ülkenin erken bir tarihte normale dönmesi için yapılan baskının önemli bir etkisi olmuştur.¹⁴ Ayrıca Brezilya Devlet Başkanı'nın koronavirüse karşı uygulanan önlemlerin gereksiz olduğunu savunmasıyla harekete geçen muhalif mitingler virüsle mücadeleyi sekteye uğratmıştır. Özellikle Senato, Anayasa Mahkemesi ve merkezi hükümet arasında süren çekişme salgına karşı alınan tedbirlerin gecikmesine neden olmuştur. Yeterli tıbbi malzemeye sahip olmayan Sağlık Bakanlığı ise gerekli ürünlerin tedariki için Çin'e başvurmuştur.¹⁵ Eyaletlerin de federal hükümetten bağımsız bir şekilde Çin'den tıbbi malzeme satın alması ve iş birliğinden kaçınması ülkenin salgına karşı yürüttüğü mücadeleyi karmaşık hale getirmiştir. Ek olarak BRICS'in¹⁶ çatısı altında kurulan Yeni Kalkınma Bankası'ndan 1 milyar dolar kredi alan Brezilya, Batılı ülkelerin de salgın nedeniyle krizde olmasına paralel olarak Çin ile daha fazla iş birliğine gitmek zorunda kalmıştır.¹⁷

14. Laura Gamba, "Brazil's Health Minister Quits After Just Weeks on Job", Anadolu Ajansı, 15 Mayıs 2020.

15. Fermin Koop, Manuela Andreoni ve Alejandra Cuellar, "Latin Amerika Seeks Chinese Medical Aid to Fight Coronavirus", The Brazilian Report, <https://brazilian.report/latin-america/2020/04/12/china-latin-america-medical-aid-fight-coronavirus/>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020); Brazil Looks to China for Coronavirus Helps As Cases Rise Quickly, Reuters, 8 Nisan 2020.

16. Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın üye olduğu iş birliği platformu.

17. Igor Patrick, "Latin America Used to be Positive Toward China, COVID-19 Might Change That", *The Diplomat*, 10 Nisan 2020.

Brezilya'nın, Ekvador ve Peru'ya kıyasla sahip olduğu yüksek nüfus vaka sayısının diğer ülkelere göre daha fazla olmasının temel sebepleri arasındadır. Hastalığın ekonomik boyutunun daha ağır hissedildiği ülkede ulusal para birimi yılın başından itibaren yüzde 40'tan fazla değer kaybetmiş ve virüsle mücadele için finansman sorunu ağırlaşmıştır.¹⁸ Son yıllarda ekonomik olarak yüksek büyüme oranlarına sahip olmayan Brezilya aynı zamanda siyasi krizlere maruz kalmıştır. Siyasi istikrarın sağlanamaması sebebiyle güven ortamının zarar görmesi kamu kurumları arasında çekişmelere neden olmuş ve bu kaotik dönemde salgın ülke geneline yayılmıştır. Özellikle eski iki başkanı görevden alan Anayasa Mahkemesi, merkezi hükümetin salgına karşı aldığı kararları engelleyebilmektedir. Devlet Başkanı'nın karantina karşıtı bir söylemle büyük mitinglere öncülük etmesi salgın riskini ne derece az ciddiye aldığı bir işarettir. Ekonominin salgın nedeniyle daha fazla zarar görmesini istemediğini dile getiren Brezilya Devlet Başkanı Bolsonaro alınan tedbirlerin gereksiz olduğunu savunmaktadır. Ayrıca federal polis şefinin görevden alınması sonucunda ortaya çıkan karışıklıklar sonrasında istifa eden adalet bakanı ülkede siyasi çekişmenin salgın sürecinde de devam ettiğine işaret etmektedir.¹⁹

Koronavirüsle mücadelede önem arz eden siyasi karar vericilerin değiştirilmiş olması Ekvador'da olduğu gibi Brezilya'da da salgının yayılmasını hızlandırmıştır. Aynı zamanda 2019'da 2 milyon Brezilyalıya bulaşmış olan dengue virüsü ülkenin karşı karşıya kaldığı tehlikenin boyutunu artırmıştır. Brezilya'nın yaşamış olduğu siyasi, ekonomik ve toplumsal çıkmazın salgınla birlikte daha kaotik bir zemine taşınması yoksul kesimlerin çoğunlukta olduğu vatandaşlar için daha büyük sorunlar oluşturmaktadır.²⁰ Siyasi

18. Elliot Smith, "Emerging Market Currencies Have Been Hit by Coronavirus", CNBC, 14 Nisan 2020.

19. "Sergio Moro: Brazil's Popular Justice Minister Quits in Bolsonaro Clash", BBC, 25 Nisan 2020.

20. "Brazil Faces Economic Collapse in 30 Days Due to Lockdown", France24, 8 Mayıs 2020; "Covid-19 in Brazil: Health, Political and Economic Implications of the Pandemic", Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/event/covid19-health-politics-and-economics-in-brazil/>, (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2020).

karmaşa, dengue salgını, kamu kurumları arasındaki rekabet ve ekonomik krizle birlikte Brezilya dünyada koronavirüs vaka sayısının en fazla görüldüğü ikinci ülke haline gelmiştir.²¹

6 Mart'ta Peru'ya ulaşan koronavirüs, Avrupa seyahatinden gelen bir kişide görülmüştür. Hastalığın ülke sınırlarını aşmasının ardından hükümet karantina uygulamasını hayata geçirmiş ve ulaşıma Peru genelinde kısıtlama getirmiştir. Temel yaşam ürünleri hizmeti sunan firma ve dükkanları kapsamayacak şekilde kısıtlamaları hayata geçiren Peru, ülke içi ve dışı tüm ulaşımın durdurulduğunu açıklamıştır.²² Otobüs, tren, uçak, gemi ve diğer kişisel araçların ülke içindeki hareketine de kısıtlama getirilmesi sonucu yavaşlama eğilimine giren salgın sağlık altyapısındaki yetersizlik nedeniyle yayılımını sürdürmüştür.²³ Pandeminin neden olduğu ekonomik tahribat sebebiyle her aileye 106 dolar yardım yapılmasını kararlaştıran hükümet, dışarıya çıkışları kontrol amacıyla ordu ve polis teşkilatını göreve çağırmıştır. Karantina uygulamasının sıkı bir şekilde kontrol edilmesine rağmen vakalardaki artışın önüne geçilememesi hükümeti daha sert önlemler almaya itmiştir. Alınan önlemler arasında toplanmaların yasaklanması, sosyal mesafenin korunması ve maske kullanımının halka açık ortamlarda zorunlu hale getirilmesi bulunmaktadır.²⁴ 11 Mayıs'tan itibaren ülkenin yeniden açılması için yapılan hazırlıkların ne kadar işe yaracağı henüz belli olmaması ise Peru'nun karşı karşıya kaldığı krizin boyutunu ekonomik olarak

ağırlandırmaktadır. Ayrıca hükümet Ağustos ayında tamamen normal koşullara dönmeyi planlamaktadır.²⁵

Peru'nun koronavirüsle mücadelesinde önemli bir popülarite kazanan ülkenin Maliye Bakanı Maria Alva uygulanan ekonomik paketlerle daha başarılı bir kabine üyesi haline gelmiştir. Ülkenin koronavirüsle mücadelede açıkladığı ekonomik paketlerin GSYH'nin yüzde 12'sine denk gelmesi halkta sevinçle karşılanırken düşen vergiler, garanti altına alınan krediler ve verilen nakit yardımlar vatandaşların süreci daha rahat bir şekilde atlattırmasını sağlamıştır.²⁶ Özellikle Alva'nın halk nezdinde kazandığı pozitif algının ülkenin salgınla mücadelesinde önemli bir rol üstlendiği ve hükümetin aldığı önlemlere güven duyulmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Böylelikle ülke vaka sayısına kıyasla bir kaos ve istikrarsızlık yaşamadan süreci atlattığına başlamıştır.²⁷

29 Şubat'ta Ekvador'da görülen koronavirüs, İspanya'dan gelen bir kişide tespit edilmiştir. Daha sonra kıta genelindeki farklı ülkelere gelen kişilerde görülen hastalık 13 Mart'ta artık yurt içi kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. Hükümet 13 Mart'tan itibaren tüm okulların tatil edilmesine karar verirken sınırların tüm ülkelere kapatıldığını ilan etmiştir. Hastalığın ortaya çıktığı tarihten itibaren diğer ülkelere kıyasla daha yavaş hareket eden Ekvador'da sağlık bakanı hükümetten acil ek bütçe talebinde bulunmuştur. Ancak bütçe taleplerinin geri çevrilmesi üzerine Sağlık Bakanı Catalina Andramuno istifaya gitmiştir.²⁸ Virüsün hızla yayılmasına engel olunamaması sonrası artan ölümler cesetlerin sokaklara bırakılmasına neden olmuştur. Yeterli test yapma imkanından yoksun olan merkezi hükümetin küresel pandemi nedeniyle dışarıdan yardım alması da güçtür. Hastalığı kapalı kişilerin tespitinin zorlaşmasıyla birlikte hasta sayısının tam ola-

21. "Coronavirus Cases", Worldometer, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/brazil/>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2020).

22. "Peru Records First Confirmed Case of Coronavirus", Reuters, 6 Mart 2020.

23. Peru kıtada en fazla vaka sayısına sahip ikinci ülke olarak kişi başı sağlık harcamalarında bölgenin ortalamasının altındadır. 2016 rakamlarına göre 689 dolar olan kıtadaki kişi başı sağlık harcaması Peru'da 316 dolardır. Halkın sağlık sistemine ulaşmasında zorluklar bulunurken kişi başına düşen hastane yatak kapasitesi, tıbbi malzeme sayısı ve doktor sayısı yine kıtanın ortalamasının altındadır. (Buradaki yorumlar Dünya Bankası, Dünya Sağlık Örgütü ve OECD verileri dikkate alınarak yapılmıştır.)

24. "We are Living in a Catastrophe: Peru's Jungle Capital Choking for Breath as Covid-19 Hits", *The Guardian*, 7 Mart 2020; "Coronavirus and Covid-19 Updates for Peru", Health Bridges International, <https://www.hbint.org/covid-19-updates-for-peruacute.html>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020).

25. "The Latest on COVID-19 Coronavirus in Peru", Amazonas-Explorer, https://amazonas-explorer.com/is-there-coronavirus-in-peru/#Updated_05_May_2020_Proposed_phased_return_to_normality_after_the_lockdown, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020).

26. Don Ward Hackett, "Peru's Toni Aggressively Confronts Coronavirus Economic Impact", *Coronavirus Today*, <https://www.coronavirustoday.com/peruvian-government-took-ambitious-measures-maintain-its-economy-during-covid-19-pandemic>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020).

27. John Quigley, "Peru's 35 Year Old Finance Minister is Suddenly a Rock Star", *Bloomberg*, 4 Mayıs 2020.

28. "Ecuador Coronavirus Cases Increase by Over 400 in Less Than a Week, Health Minister Quits", *USNEWS*, 21 Mart 2020.

TABLO 2. KORONAVİRÜS VAKA SAYISI (25 MAYIS 2020)					
Ülke	İlk Vaka Tarihi	Vaka Sayısı	İyileşme	Ölüm	Ölüm Oranı (Yüzde)
Brezilya	26 Şubat 2020	374.898	153.833	23.473	6,4
Peru	6 Mart 2020	123.979	50.949	3.629	2,9
Şili	3 Mart 2020	73.997	29.302	761	1,0
Ekvador	29 Şubat 2020	37.355	18.003	3.203	8,3
Kolombiya	6 Mart 2020	21.981	5.265	750	3,6
Arjantin	3 Mart 2020	12.615	3.986	467	4,3
Bolivya	10 Mart 2020	6.660	647	261	4,0
Paraguay	7 Mart 2020	865	344	11	1,3
Uruguay	13 Mart 2020	787	629	22	2,7
Diğer	-	1.691	532	24	1,9
Toplam	-	654.828	263.490	32.601	5,1

Kaynak: CSSE

rak belirlenememesi virüsün yayılma hızını artırmıştır. 23 Nisan tarihinde 11 bin yeni vaka ile en büyük artışın kaydedilmesi ülke genelinde salgının geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir.²⁹ Özellikle Venezueladan gelen 500 binden fazla mülteciye ev sahipliği yapan Ekvador gerekli ekonomik kaynaklardan yoksun olarak salgınla mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak mültecilerin diğer vatandaşlara kıyasla günlük işlere bağımlı konumu ve karantina sebebiyle çalışamaması ülkenin maruz kaldığı krizi daha fazla derinleştirmektedir.³⁰

Ekvador'da ekonominin büyük oranda enerji sektörüne dayanıyor olması, düşen petrol fiyatları ve daralan talep ülkeyi ikili bir krize maruz bırakmıştır. İhracatın büyük bir oranda petrol ürün ve türevlerini kapsaması maliyetlerin arttığı bir dönemde ülkeyi ekonomik olarak krize sürüklemiştir. Buna bağlı olarak ekonomiyi yeniden açma planlarını daha erken bir tarihe alan hükümet kuralların sıkı bir şekilde uygulanacağını duyurmuştur.³¹ Ancak erken bir tarihte alınan ülkeyi açma kararı Ekvador'da salgının yeni bir dalgaya ortaya çıkabileceği endişelerine neden olmaktadır.

29. "Ecuador's Coronavirus Case Total is Twice as High as Confirmed: Minister", Reuters, 24 Nisan 2020.

30. Jose Maria ve Anatoly Kurmanaev, "Ecuador Gives Glimpse Into Pandemic's Impact on Latin America", *The New York Times*, 14 Nisan 2020; "Coronavirus: Peru Limits Movement by Gender to Stem Spread", BBC, 3 Nisan 2020.

31. "Ecuador Aims to Restart Economy After Coronavirus Quarantine", Reuters, 22 Nisan 2020.

SONUÇ

Yoksulluk, yolsuzluk ve siyasi karmaşayla karşı karşıya kalan Latin Amerika günümüzde salgın hastalıklarla mücadele etmektedir. 2019'un son aylarında Wuhan'da ortaya çıkan virüsün neredeyse tüm ülkelere yayılması küresel bir krize neden olmuş ve Latin Amerika da mevcut karmaşadan derinden etkilenmiştir. Ekonomi başta olmak üzere siyasi ve toplumsal olarak birçok alanda hissedilen krizin yoksul halk kesimleri arasındaki etkisiyle daha şiddetli olmuştur. Brezilya, Peru ve Ekvador kıtada en fazla vaka görülen ülkeler arasında yer alırken koronavirüs salgını bölgede 420 binden fazla kişiye bulaşmıştır. 23 bine yakın insanın ölümüne sebep olan hastalığın ülkelerin sağlık altyapısındaki az gelişmişlik nedeniyle daha fazla can kaybına neden olma riski bulunmaktadır. Siyasi yönetimlerin krizi yönetmede başarı sağlayamaması ve kurumlar arasındaki uyumsuzluk salgının yayılmasını kolaylaştırırken dış ülkelere yardım alma ihtimali de kısıtlıdır. Özellikle Brezilya ve Ekvador'da meydana gelen siyasi çekişmeler vaka sayısını artırmıştır. 2019'da kıta genelinde 3 milyon kişiye bulaşan ve 1.300'den fazla kayba neden olan dengue ise Latin Amerika'da ikili bir kriz meydana getirmiştir. Bu ikili kriz ekonomiden siyasete kadar birçok dengeyi değiştirebilecek potansiyele sahiptir.

Venezuela'da meydana gelen ve günümüzde de devam eden ekonomik krizin küresel pandemiyle daha büyük bir sorun haline geldiğini söylemek mümkündür. Düşen petrol fiyatlarının ülkenin yaşadığı krizi ağırlaştırması beklenebilir. Virüsün yetersiz sağlık altyapıyla birleşmesi önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Ülkenin yaşadığı problemlerin bölgede yeni bir mülteci dalgasına neden olması da muhtemeldir. Böyle bir göçün salgının kıta genelinde yayılmasına neden olacağı açıktır. Temel ihtiyaçları için günlük işlere bağımlı olan nüfusun karantina şartları nedeniyle çalışamaması, kamunun sunduğu gıda yardımlarına ulaşmanın güçlüğü ve yerli halkların salgınlara karşı korunmasız bir konumda bulunması kıta genelinde ciddi sosyal problemlerin habercisidir. Sonuç olarak Latin Amerika'nın koronavirüsle mücadelesinde yaşanan zorlukları ve tehditleri kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

- Sağlık altyapısının salgınlarla mücadele edebilecek kapasiteden uzak olması,
- Yolsuzluk nedeniyle kamu yardımlarının yeteri kadar etkili olamaması,
- Vatandaşların hastalıklara karşı yeterli sağlık hizmetine ulaşamaması,
- Salgınlar döneminde meydana gelen siyasi krizler,
- Küresel pandemi nedeniyle dış yardımların kısıtlı olması,
- Ulusal para birimlerinde değer kaybının oluşturduğu enflasyonist baskı,
- Brezilya ve Ekvador'da hükümetlerin virüsle mücadeleyi ciddiye almaması,
- Gıda ve temiz suya ulaşımın kısıtlı olması,
- Tıbbi malzeme eksikliğinin yerel kaynaklardan yeterli düzeyde sağlanamaması,
- Dengue hastalığıyla koronavirüsün aynı dönemde kıtada yayılım göstermesi.

